

A MELEGVÖLGYI-TÓ

Nyár végén, amikor a mezőt még nem nőtte be a szürke muhar, s a szarkaláb sem virágzik még; amikor frissen nyírott szőnyegként aranylanak a nyáj nem járta tarlók, mert a kalangyákat sem hordták még be mindenünnen; igen, augusztusban, amikor az irdatlan magasságú égbolt cséplőgépek dünyögését visszhangozza: ilyenkor hízik, hegyesedik igazán a vadruca.

Terített asztal ilyenkor a világ. Rét sáskát, tarló szemet, kint hagyott kalangya egész kalászokat kínál a totyogóknak, a zöld fejű, kondorfarkúaknak, tőkéseknek, pergőknek, kanalasoknak egyaránt, akik csonka V-betűkben rajzanak szét esténként a tóról, s hajnalban, alig valamivel pirkadat után, telizabálva térnek vissza, ökredezve, süvöltve és szinte kábultan a jóllakottságtól. Mint valami részegesek, mint valami korhelyek, az evés, a töltözés korhelyei, álmosan vágódnak be a puha tóba, a sűrű nád paplana alá, hogy este

hápogva és csapkodva ismét útra kerekedjenek.

Örökös kiabálástól, locsbolástól hangos ilyenkor a tó. A tó, a derűs, öreg Meleg-völgyi-tó, amelyet nád és káka nőtt be, csak itt-ott hagyva szabadon néhány tük-rös-opálos vízfelületet, fürdőhelyül a kedves csillagoknak.

És éjszaka, a dőzsölő kacsanép távollétében csakugyan eljárógnak oda a csillagok. Hányszor meglestem őket a parton üldögélve, vagy halkan evezve ki a sás közül Vaszi bácsi ladikján, hányszor, de hányszor! Kacagva jöttek, és kényesen mártóztak meg a gyűrűző, fekete vízben. Meztelenek voltak, egészen meztelenek. És szépek, nagyon szépek! De amikor közénk siklottam: ijedten rebbentek szét, és ruhájuk kapkodva illantak el a párás magasságba. Sohasem tudtam megfogni közülük egyet sem. Mert amint utánuk kaptam, sötét űr, iszamlós hínár és alácsorgó víz, nemegyszer pedig keserű iszap maradt a markomban csupán.

És micsoda völgy ez a Meleg-völgy is! Lankás dombok övezik körös-körül arany tarlóikkal, füzérré sorakozó kalangyáikkal és napraforgó peremű kukoricásaikkal, melyekből egzotikusan ágaskodik ki egy-egy óriásra nőtt kenderszál. Vízmossáaikkal és kökényeseikkel, amelyekből a közeledő léptek neszére fehér ülepű nyu-

lak iramodtak tova. Lila virágú, méhektől zümmögő lóheréseikkel és borzas szőke zabjokkal, foglyok és fürjek utolsó nyárvégi menedékével. És egész augusztusi érettségükkel, amelyet csak a kontár szem láthat sivárnak, mert valójában gazdagság, szépség és öröm.

Fent tehát a pörkölő, lángoló nap, körül a nyárvégi dombok, lent a nagy nádas tó, a tó partján pedig néhány hamisítatlanul nádfedelű tanyácska: íme a táj, íme a hangulat, amelyet szelíd egyetértésben az évszázados, bölcs és megpecsételt népi elnevezéssel, én sem habozok fenntartás nélkül Meleg-nek nevezni.

A terjedelmes, zárt katlanból, melyben a tó nyugszik, egyetlen meredek oldalú völgyecske ágazik el. Egyetlen kanyargós völgy, melynek alján felmeredt hajzatú, ijedt fűzek állanak derékig sásban, s amely zsombékos, ingoványos tocsogóival igazi csapdája az arra haladó járműveknek. Ezen a völgyön csordogál és szivárog le Torda felé a tó fölösleges vize, ezen szoktunk mi is végighaladni apámmal, Torda felől jövet, ha olykor rucázásra szántuk el magunkat.

Ebéd után három óraker, a legirgalmatlanabb hőség idején indultunk Tordáról, léptünk nyomán apró porfelhőcskéket hagyva a külváros lihegő utcáin. Hamarosan befordultunk a szűk völgyecskebe, és

ott mentünk, baktattunk inunk szakad-
táig az embertelen hőségben, a magasba
szökkenő dombmartok között, amelyeken
legföllebb bogáncs és kutyatej tenyészett.
Sapkánkat tarkónkra tolva, térdharisnyán-
kat letűrve támolyogtunk a hátizsák, a
hátizsákra szíjazott pokrockoszorú, és a
puska terhe alatt, és mentünk és mentünk,
meg nem pihenve, le nem lassítva egyet-
len pillanatra sem, mert tudtuk: hét óra
tájban már megkezdődik a húzás, s ad-
dig még a dombot is meg kell másznunk,
ha végezni akarunk valamit.

Rézsútos sugarak hulltak a nádra, a nap-
lemente lázas, beteges heve reszketett a
völgy fölött mire megérkeztünk. Egy-két
szóban megállapodtunk Oltean Vaszi bá-
csival az éjjeli szállást illetőleg, s máris
nekirugaszkodtunk a dombnak, nem ugyan
a legmagasabbnak, de a legmeredekebb-
nek, hogy elfoglaljuk megszokott leshe-
lyünket. Maradhattunk volna lent a par-
ton is, hogy mindjárt ott pufogtassunk
rá a csapatosan felkerekedő rucákra, de
tapasztalásból tudtuk, hogy mire a part
fölé érnek, rendszerint már elérhetetlen
magasságokba tornászták magukat, s ha
sikerülnének is az elébük küldött mester-
lövészek: óhatatlanul a tóba pottyannának,
a nád közé, ahonnét már nincsen mód ki-
hozni őket. Ellenben ha felcsücsülünk a
dombtetőre, ott mindig lőtávolságba kerül

három-négy raj is. Mert a melegvölgyi rucák, ősi szokásukhoz híven, lehetőleg már a tó közepe fölött olyan magasságokig köröznek, hogy a domb miatt se kelljen aztán tovább emelkedniök, s így némelyik alakzatuk majdhogy súrolja hasával a ponk kornyatag fűvét. Felkaptattunk hát a gerincre, meghúzódtunk a kukoricás sarkában vagy holmi kőkénybokrok mögött, és vártunk. És vártunk... és vártunk. A csőre töltött puskát apám fektette ölébe, nevezetesen úgy, hogy rögtön felragadható és bármilyen célpontra azonnal ráirányítható legyen. Vártunk türelmesen, el-elnézve odalent a ritkás víztükrökön úszkáló szárcsákat és pergőrécéket, míg a nád folyton hullámzó függőnye mögül fel nem hangzott az első jeladás. Ki győzné elmondani, ki tudná leírni annak a hápgásnak egész keserűségét, fájdalmát, és minden férfias pesszimizmusát, amint az égbolt siket füléig szárnyalt, hogy elpanaszolja az élet iszonytató hiábavalóságát?! Mert valóban nem fájdalmasan hiábavaló-e zsibbadtan és kialvatlanul, a tegnapi habzsolástól még mindig fájó begygyel, most ismét szárnyra kapni, és mindent előlről kezdeni, hogy holnap és holnapután ismétcsak ezt kelljen majd tenni, egyre álmosabban és macskajajosabban, míg a fő elkábul, és a szárnyak ellankadnak belé? Valóban: felkelni — kirepülni

— zabálni — visszarepülni — lefeküdni és így tovább, az idők végezetéig, csak-hogy utódok támadhassanak, akik majd maguk is mindörökké ezt tehetik, hát nem észbontóan nevetséges-e mind e komédia?

Ez, és ennél is több zengett abban az első, öblös gácsérhárogásban, amely a vörösseszürke alkonyi égbolt alatt szertecsapongott. S mihelyt ez abbahagyta, legott egy másik kezdett rá, valamivel magasabb, de éppoly fájdalmas, és — ha lehet — még türelmetlenebb hangon. „Már nyugodni sem lehet! — reszketett ebben a hangban. — Már aludni sem hagyják a halandót! Mindig akad stréber, aki fontosnak tartja mindenkit figyelmeztetni amúgy sem elhanyagolható kötelességére, és szétkiabálni nyomorúságát, amikor pedig a legédesebb az álom! Jobb volna már meghalnunk, és a tó mélységes fenekén rothadnunk, semmint elviselnünk még ezt is!”

Erre aztán felzengett az egész gácsérsereg lamentáló kórusa, s előbb egy, majd valamennyi víztükroön hangos, szárnycsapkodó, vízhabaró rucacsapatok jelentek meg, amelyek hidroplánrajok módján, hosszú habcsíkot verve vergődtek fel magukat a levegőégbe.

Feljebb és feljebb emelkedtükben hamarosan belevesztek az alkonyi dombok szürkéjébe, s csak akkor váltak ismét lát-

hatókká, amikor a narancsszínű égbolt háttére elé robbantak. Lámcsak, amott már fönt jártak a gerinc felett. Előreszegzett nyakukkal, csapott, háromszögletes szárnyukkal, villámgyors, süvöltő röptükkel valósággal elkápráztatták a szemet, s ha előbb hidroplánokhoz hasonlítottak, most szakasztott olyanok voltak, mint valami léglökéses gyorsasági gépek. Úgy röptek, de úgy, amint az újkeletű, de nagyon is találó vadászmondás szemlélteti: valóban éppen úgy, mintha valaki rakétát dugott volna a fenekükbe. Már felénk is jövőgetett egy-egy csoport. Apám hosszan kísérte célzásra emelt puskájával szigorú kötelékeiket, de lövésre még nem szánta el magát. Hanem amikor egyik kötelék fülsiketítő süvöltéssel-sípolással egyenesen nekünk látszott repülni, hogy mindenestől lesodorjon bennünket a dombról, megszólalt apám puskája is. Előbb a közeledő rajba durrantott belé, azután, gyorsan hátrafordulva, a távozó, s röptében immár bizonytalan csapat alá eresztett egy visszhangzó lövést. És íme, derekas suppanással két ruca hullott alá a levegőből, egyik úgyszólván mellénk, a másik odébb, a lejtőre, a ritka kukoricásba, melyből nagy, égősárga tökök meresztették a szürkületbe macskaszemüket. Hosszan kellett keresgélnem a szürke holtat a szürke talajon, míg végül rátaláltam.

Közben apám el is szalasztott egy-egy csapatot, de ihol jött is már a harmadik és a negyedik, és jöttek, és egyre jöttek késő estig, amikor már, ha nekünk repülnek sem. láthattuk volna meg őket. És így -az esti lesen, a dombon, ahonnét a sikerült vadászat diadalmas jókedvével botorkáltunk alá, néha négy vagy öt rucát is sikerült zsákmányolnunk. Ott kushadtak a hátzszak fenekén, mozdulatlanul; testük maradék melege jólesően melegítette derekamat.

Vaszi bácsi tanyácskáján már alig pislogott a lámpa, mire odaértünk. Megvacsoráztunk a magunkkal cipelt elemózsziából, megtoldva még Véta néni jóízű túrós puliszkájával, és felkecmeregtünk a pajta híjára, az illatos széna közé, hogy kipihenjük a megerőltető délután fáradalmaival. Lefekvés után még elincseleltünk egy ideig az eszterháj alól be-bekukucskáló csillagokkal, a szép és mezítelen csillagleánykával, de aztán hamarosan pokrócainkba csavarodtunk, és álomba merültünk.

Mindez gyönyörűséges, derűs és megnyugtató lett volna, ha közben nem kell már előre is félnem a másnap reggel történésektől. Így azonban tagadhatatlan örömöm és élvezetem alól, tragikus kísérőszólamként minduntalan az elkövetkezőktől, az elkerülhetlentől és sorssze-

rútól való rettegés ideges akkordjai buk-
kantank elő.

Mert reggel, miután Vaszi bácsi jóval pirkadat előtt felrázott bennünket, s miután megismételtük a dombmászást, hogy a tóra visszavonuló csapatokat újólá meg-tizedeljük; miután tehát mindezzel meg-voltunk, és tele tarisznyával ismét a partra érkeztünk, a vadászatnak olyan soha nem látott módozatával szoktunk kísérletezni, amely engem a végsőkig megpróbált és elgyötört. Rájöttünk ugyanis, hogy ami-
kor féktelen dőzsöléséből hazaérkezik a rucák ifjabbja, egy ideig még szívesen el-bogarászik a part menti tocsogókban, a ritka sás között, magányosan vagy legfől-jebb párosával, s hogy ezek az ifjoncok, ha megzavarják őket, többnyire ki, a part felé repülnek. Valóban, mindannyian ki-felé igyekeztek (minthogy befelé az egyre sűrűbb nád miatt lehetetlen volt szárnyra kapniok), s csak akkor fordultak ijedt ka-nyarral be, a tó irányába, amikor meglát-ták az arra léptető vadászt. Nos, ez a pil-lanat, a visszakanyarodás csapkodó pilla-nata, rendkívül alkalmas volt a lövésre, egyrészt, mert ilyenkor a ruca röpte tekin-télyesen lelassult, másrészt, mert a holt-ponton eltalált kondorfarkú nem nagyon messze vágódott be a nád közé, úgy, hogy bizonyos utánagázolással és keresgéléssel,

pompás rejtőszínezete ellenére is többnyire megtalálhattuk.

Hogyha most már megindultunk körbe a tó partján, hogyha valóban sikerült felriasztanunk egy-egy ilyen tapasztalatlan párocskát, és ha apám lövése valóban eltalálta valamelyik ijedten megkanyarodó fehérbegyűt, akkor nekem kellett mezítlábra vetkőznöm és utánagázolnom a mély iszapú, nádas-hínáros vízben, hogy megkeressem, és vizsla módjára kicipeljem a partra.

Ma is szorongó borzalom tölt el, valahányszor visszagondolok azokra a nád közötti keresgélésekre. Ma is nyomasztó lidércnyomásként nehezednek olykor álmaimra. Nemcsak az iszap gyomorfelkavaró süppedékenysége, amely lépésről lépésre a végleges beszipantással látszott fenyegetni; nemcsak a hínár és békanyál iszamlós tapintása, amely egyre szűkebb és elszakíthatatlanabb béklyóként látszott lábamra tekeredni, hogy mozdulásra képtelenül kelljen majd eldőlnöm a száját, szemet betömő iszapba; nemcsak ezek okozták rémületemet, bár ezek is. A legszörnyűbb azonban az egyhangúság, a nádszálak idegtépő és észveszejtő egyformasága volt. Hogy is magyarázzam, hogyan is értessem meg? Már pusztá szemléleti képük is elborzasztott, amint zöldes moszatokkal bevonva kimeredtek a vízből és

felnyújtóztak, egy darabig csupaszon, aztán száraz tapintású, olívazöld leveleket hajtva, és így keskenyedve a csúcsig, ahol lágy, ecsetszerű bojtban végződtek. És mindegyik így kezdte, és így végezte, mindegyik egyforma magasra nőtt; mindegyiknek egyenlő távolságra voltak a bogjai, egyforma magasságban kezdődtek a levelei; ha hajlottak, mindenik egyszerre, ugyanazon szögben hajlott, még az árnyékukat is egy irányba, egyenlő hosszúságban vetették, hogy a szem elkáprázott, és az értelem valósággal őrjöngött bele. De még ez is hagyján! Hanem a távolságuk, az egymástól való távolságuk, amely precíz egyöntetűségével már csaknem nevetséges volt! Ez a semerre sem sűrűlő, semerre sem ritkuló borzalmas egybevágóság és ismétlődés! Ez a minden irányban tökéletesen azonos minőségű világ, amely semmi változatosságot nem tűrt meg, amely megtagadott minden támpontot a tájékozódásra, s amely teljességgel összekeverte az embert a „honnán” és „merre” kérdésében, annyira, hogy hacsak egy kicsit is oldalvást nézett, legott ördögösen és varázslatosan arra kezdett „előre” lenni; annyira, hogy ha csak egyet is lépett, már nem tudta, hol állott azelőtt, és milyen irányban kellene visszafordulnia; annyira, hogy a halandó végül bizonytalanná vált saját orrának és hátának merrenézését il-

letőleg is. Igen, hát ez volt a legborzalmasabb. Valóban, amint olyan messziségbe merészkedtem a nádasba, hogy a sűrű szálak között többé már nem tudtam megpillantani a partot, rögtön az az érzés lett úrrá rajtam, hogy soha többé nem tudok kikászálódni onnét. Semmiesetre sem volt megoldás egyszerűen sarkon fordulni és egyenesen kigázolni, mert honnan tudhatam volna, hogy a fordulat megtétele előtt milyen irányban állottam? Hátha épp akkor néztem a part felé? Lehetetlen volt saját nyomom visszakövetése is, mert bizonyos távolságon túl, ahol a lépteimmel felkavart iszap leülepedett, egyáltalán nem látszottak többé a nyomok. Próbálkoztam jelek állításával is; azzal, hogy meg-megtörve egy maréknyi nádat, én magam viszek némi emlékezetes rendetlenséget az iszonytató egyöntetűségbe, de hamarosan rá kellett jönnöm, hogy már négy-öt lépésről sem tudok visszatalálni ezekhez a jelekhez. Vaktába nekivágni a világnak pedig mégcsak gondolatnak is képtelenség volt. Mert a tó medre egy időn túl meredeken lejtett, úgyhogy rohantomban minduntalan az elmerülés veszélye fenyegetett volna. Topogtam tehát egy helyben, mint valami fogoly, mint valami rab, a kétségbeejtően egyforma világ egyformaságának rabja, és jeges félelem szorította el szívemet.

A legrosszabb az volt, hogy apám, mit sem tudva rettegésemről, többnyire ott hagyott a nád között, és előresietett újabb rucákat keresni. Kiáltanom sem lehetett tehát, még akkor sem, ha történetesen feladom büszkeségemet, s ehhez a legutolsó eszközhöz folyamodom. Ott kellett állnom, egyedül, iszonyatosan egyedül, nem tudva, hallok-e még valaha emberi szót, érzek-e emberi melegséget, s a fényre született ember kétségbeesett félelmét kellett átélnem újra meg újra. Ott, a tóban, a kicsinyített, szimbolikus nádkozmoszban, amelyben kapkodva kerestem és hiába kerestem valami biztosabbat, mint a kocka. Ott, a pokol tornácán.

Rá kellett döbennem akkor, hogy nincs célom ezen a világon, mert ha volna: elérném. Nekirugaszkodnék, latba vetném erőimet és elérném. De nincs, nincs, itt vannak erőim, és nincs mihez kezdenem velük, mert semmilyen irányba nem indulhatok, ki vagyok szolgáltatva ennek a borzalmasan közönyös és öntudatlan világnak, ember én, én, egyes-egyedül, minden támpont nélkül, minden remény nélkül arra, hogy valaha is megtaláljam helyemet. Jó a nádnak: öntudatlanul sarjad és nő. Jó a rucának: felkerekedik, zabál és biztosítja fajának fenntartását, ellenkezés nélkül, szintoly öntudatlanul. De, jaj, az embernek, mert tapogató elméjével célt és értel-

met keres; célt és értelmet, amely nincs, mert csak világ van, iszap és víz, és nád; természet egyszóval, amely egyforma előre is, hátra is, jobbra is, balra is, egyforma, szándék nélküli, célt nem mutató; s ki tudja, ha megindul valamerre az ember, nem cselekszi-e a lehető legrosszabbat.

Az érett augusztusi mezők között, a csalóka égitestek alatt, térdig a tóban, a nád között, társtalanul, céltalanul, kiszakítva az életből, akárcsak ez a tó a világ egységes vízrendszeréből, önmagában tenyészve és vegetálva, s végül megromolva önmagában, igen, mint ez a tó, amely — világosan éreztem — maga is fél és borzalommal reszket a közönyös ég alatt: így állottam, így féltem én. És jaj, mit tettem, mit tehettem volna ha fel nem hangzik ilyenkor (közelebbről, mintsem hihettem) egy emberi hang, apám hangja, amely szólított és hívott végre valahova, amely célt és irányt adott a menekülés vágyától csaknem szétpattanó izmaimnak? Mit tehettem volna egymagam, ha az a meleg és jó emberi hang magához nem szólít?

— Na mi az, fiam, nem találod?

— Nem. Nincs meg.

— Hagyd az ördögbe. Gyere, menjünk tovább.

És én hagytam, és rohantam kifelé, a hang irányába, és mentünk együtt, körbe

a tó körül, és egyszerre világos lett minden; volt már támpontunk, tudtuk már, merre kell mennünk, hogy jó helyre jussunk.

Jaj, milyen keserves és mélyértelműségünkben mégis mennyire örömteljes összefüggések villantak meg akkoriban a gyermek előtt! A megkönnyebbülésnek milyen eksztázisait élte át a fiúcska akkoriban, a tó partján! „Én vagyok-e az? — tapogatom végig néha magam. — Én vagyok-e, aki megszabadulva a lidércnyomástól, zajosan nyargaltam apám előtt Vaszi bácsi tanyája felé, hogy glédába rakosgassam a kivégzett rucákat, sorba, egymás mellé az összeset, tízet vagy akár tizenkettőt is? Én vagyok-e, aki hosszan gyönyörködtem bennük: lábuk pirosában, fejük tüzes zöldjében, csőrükben és kunkori farkukban, egyáltalán nem törődve azzal, hogy merevek, és visszavonhatatlanul halottak már?! Én magam vagyok-e, aki miután összecsomagoltunk, hátamon cipeltem őket Tordáig, porban és hőségben, csakhogy érezzem: nem vesztek el, megvannak még? És én vagyok-e, aki minderről, puszkavivésről, célzásról és lövésről habozás nélkül többes számban beszéltem és beszélek ma is, holott szemmel láthatóan inkább csak statiszta-szerepem volt az egészben — és aki mégsem szégyeltem magam, hanem még egyetértő, cinkosi mosolyra

is fakadok néha emiatt? Én vagyok-e az, tapogattam végig olykor magamat, s ittas örömmel kél szívemben a válasz: én vagyok, én vagyok!”

Én, aki, ha ki is talállok olykor abból a régi nádasból, újra és újra beletalpalok, be a közepébe, hogy a rémület és egyedül-ség élményével térjek meg onnét. Én, aki még szörnyebb, még lidércesebb pokoljárásokra is kapható volnék, pusztán a megtérés öröme miatt. Én, a bolond, a kalandos szellemű, a kielégíthetetlen. Én vagyok, én!